

УДК: 378.338.48

Г.Ш. Уварова, канд. пед. наук, доц.
Національний авіаційний університет
G.Sh. Uvarova, Candidate of
Pedagogical Science, Associate Professor
National Air University

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН

В статті визначено особливості сучасного етапу розроблення Галузевих стандартів вищої туристичної освіти, розкрито суть, вимоги та структуру оновлених освітніх програм бакалавра і магістра з туризму.

Ключові слова: галузь знань, туристична освіта, галузеві стандарти, компетентнісний підхід, освітня програма.

STANDARTIZATION OF TOURISTIC EDUCATION: THE CONTEMPORARY STATE

The article outlines the peculiarities of the contemporary stage of development of the Industry-specific standard of higher touristic education; it shows the main points, requirements and structure of the renewed tourism Bachelor and Master's curricula.

Key words: subject area, touristic education, industry-specific standards, competency-based approach, curriculum.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

Определены особенности современного этапа разработки Отраслевых стандартов высшего туристического образования, раскрыты сущность, требования и структура обновленных образовательных программ бакалавра и магістра по туризму.

Ключевые слова: отрасль знаний, туристическое образование, отраслевые стандарты, компетентносный подход, образовательная программа.

Вступ. Постановка проблеми. Серед найбільш популярних питань, що нині обговорюються у вищих навчальних закладах України (ВНЗ), є стандартизація вищої освіти як один з основних напрямків імплементації Закону «Про вищу освіту» [1].

Нині туризм як сфера професійної діяльності передбачає розробку і реалізацію якісного туристичного продукту, який задовольняв би дуже амбітні потреби споживачів туристичних послуг, а також організацію комплексного,

туристичного обслуговування в основних секторах туристичної індустрії. Тому підготовка професійно компетентних фахівців повинна розпочинатися в студентських аудиторіях. Орієнтація навчання на професію є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створенню нової за змістом освітньої системи, адаптованої до динамічних змін, що відбуваються у сфері туризму, присвячено достатньо наукових досліджень. Так, зміст професійної туристичної освіти, як наукової проблеми, детально розкритий в роботах Д. Єрмілової В. Федорченко, М. Скрипник, Н. Фоменко, М. Черезової та ін. [3,4,7,8]. В дослідженнях цих авторів насамперед зазначаються основні складові змісту туристичної освіти, наголошується на обов'язковості засвоєння студентами основ технології туристичної діяльності та формування у них відповідних практичних вмінь та навичок, професійних здатностей й моральних якостей фахівця з туризму, підвищення ролі практики як методології оволодіння майбутньою професією. Отримані наукові узагальнення щодо особливостей підготовки фахівця з туризму є актуальними й нині, проте потребують подальших досліджень в контексті сучасних вимог.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Основною метою даної роботи є аналіз особливостей сучасного етапу стандартизації вищої туристичної освіти. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: розглянути суть стандартизації вищої туристичної освіти на сучасному етапі, проаналізувати головні структурні елементи стандарту спеціальності 242 «Туризм», освітнього ступеня «Бакалавр», визначити особливості конструювання освітніх програм з туризму.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні засади нині існуючих стандартів туристичної освіти базуються на таких основних положеннях як відповідність змісту, форм і методів навчання тенденціям сучасного ринку праці в туризмі; акумуляція накопиченого практичного зарубіжного і вітчизняного досвіду з реалізації різних за призначенням і терміном засвоєння програм навчання; забезпечення узгодженості та наступності змісту стандартів; зорієнтованість змісту туристичної освіти на інформаційний матеріал новітніх досягнень; закріплення тенденцій до гармонійного поєднання навчальних дисциплін гуманітарної, соціально-економічної, науково-природничої, професійної та практичної підготовки; підвищення відповідальності за кінцеві результати праці усіх учасників педагогічного процесу [4, 7, 8].

Згідно з Законом України «Про Вищу освіту» стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [1]. Стандарти вищої освіти використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ (наукових установ) та розробки освітніх профільних програм.

В Україні проголошена і розпочала втілюватися у життя студентоцентрована концепція навчання, основними категоріями якої є компетентності та результати навчання [5]. Результати навчання – це формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним

продемонструвати студент після завершення навчання. Компетентності - динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Компетентності покладені в основу кваліфікації. З огляду на це, в сучасних освітніх стандартах повинен знайти відображення перехід від кваліфікаційної моделі підготовки фахівців з вищою освітою до компетентнісної професійної освіти, у тому числі й туристичної.

Розглянемо особливості сучасного етапу розробки Стандарту вищої освіти на прикладі першого (бакалаврського) рівня для спеціальності 242 «Туризм». Головна мета підготовки бакалаврів з туризму, відповідно до нового стандарту, полягає у формуванні загальних і спеціальних (фахових) компетентностей у здобувачів вищої освіти для успішного здійснення професійної діяльності у сфері туризму. Зміст туристичної освіти ґрунтується на багатьох концепціях, серед яких основними є гуманістична, глобалізаційна, геопросторової організації, глокалізації, національної ідентичності, патріотично-виховна, сталого розвитку; інформаційна та ін. При цьому основоположними поняттями, що розкривають зміст навчання, є такі як туризм, турист, сфера туризму, форми та види туризму, туристичні ресурси, об'єкти та атракції туризму; туристичний продукт, екскурсія, туристична дестинація, туристична діяльність, туристичний сервіс, індустрія туризму, туристична інфраструктура, ринок туристичних послуг, суб'єкти туристичного бізнесу.

Інтегральна компетентність, якою повинен оволодіти випускник освітньої кваліфікації «Бакалавр з туризму», відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій і полягає у здатності розв'язувати професійні проблеми та практичні завдання у сфері туризму як в процесі навчання, так і в процесі роботи, що передбачає застосування теорій та методів системи наук, що формують туризмологію [2].

Стандарт вищої туристичної освіти включає дві групи обов'язкових компетентностей, якими повинні оволодіти випускники-бакалаври з туризму. Загальні і фахові компетентності визначені групою розробників стандарту на основі рекомендацій проекту ЄС Тюнінг [9]. Так, серед загальних компетентностей, що рекомендовані у проекті стандарту, є такі:

- 1) розуміння та власне осмислення основних світоглядних концепцій і принципів у навчанні і професійній діяльності;
- 2) здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу;
- 3) екологічність мислення та соціальна відповідальність;
- 4) здатність шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел;
- 5) здатність зосереджуватись на якості та результаті при виконанні завдань;
- 6) навички використання інформаційних та комунікативних технологій;
- 7) здатність визначати, формулювати і вирішувати проблеми;
- 8) здатність спілкуватися рідною та іноземною (ними) мовою (мовами);

- 9) навички міжособистісної взаємодії;
- 10) уміння працювати автономно та в команді;
- 11) здатність планувати та управляти власним часом;
- 12) уміння дотримуватись норм здорового способу життя та впроваджувати їх у особистій та професійній діяльності.

Серед фахових компетентностей, обов'язкових для формування у студентів - майбутніх бакалаврів з туризму, обрані такі:

- 1) знання і розуміння предметної області своєї професії;
- 2) уміння застосовувати фахові знання на практиці;
- 3) здатність аналізувати туристичний потенціал територій;
- 4) здатність орієнтуватися в організації туристично-рекреаційного простору;
- 5) розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів;
- 6) розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного);
- 7) здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту;
- 8) розуміння принципів і процесів формування та організації роботи суб'єкта туристичного бізнесу та його підсистем;
- 9) здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах;
- 10) здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал;
- 11) здатність використовувати в роботі туристичних підприємств інформаційні технології та офісну техніку;
- 12) здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу;
- 13) здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації;
- 14) здатність працювати у полікультурному середовищі;
- 15) здатність діяти у правовому полі, керуватися нормами законодавства;
- 16) уміння працювати з документацією та здійснювати розрахункові операції суб'єктом туристичного бізнесу.

Наступним важливим кроком в розробці стандарту є виокремлення узагальнених результатів навчання, що визначають нормативний зміст підготовки здобувачів вищої туристичної освіти, а також встановлення їх зв'язків з загальними і фаховими компетентностями.

За існуючими методичними рекомендаціями розроблення освітніх програм [5], формулювання результатів навчання повинні бути:

- конкретними;

- об'єктивними;
- досяжними;
- корисними;
- відповідними;
- визначати стандартні вимоги.

Спираючись на зазначені рекомендації, результати навчання бакалаврів з туризму представлені як сукупність елементів пізнавальної (когнітивної), емоційної (афективної) та психомоторної сфер (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Узагальнені результати навчання

Когнітивна (пізнавальна сфера)	<ol style="list-style-type: none"> 1) називати та відтворювати основні положення туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів; 2) визначати зміст базових понять з туризму та організації туристичного обслуговування, а також світоглядних та суміжних наук; 3) називати основні форми і види туризму, здійснювати їх класифікацію; 4) пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору; 5) аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал території; 6) виявляти і пояснювати принципи і методи організації та технології обслуговування туристів; 7) розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт; 8) ідентифікувати та аналізувати туристичну документацію; 9) організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки. 10) розуміння принципів і процесів щодо організації роботи суб'єкта туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, техніко-технологічна)
Афективна (емоційна) сфера	<ol style="list-style-type: none"> 1) демонструвати навички володіння державною та іноземними (ною) мовами (мовою); 2) застосовувати навички продуктивного

	спілкування зі споживачами туристичних послуг; 3) встановлювати зв'язки з експертами туристичної та інших галузей; 4) проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; 5) проявляти професійну толерантність до етичних принципів.
Психомоторна сфера	1) управляти своїм навчанням з метою самореалізації в професійній туристичній сфері; 2) адекватно оцінювати свої знання і застосовувати їх в різних професійних ситуаціях; 3) відстоювати свої погляди в розв'язанні професійних завдань; 4) виявляти проблемні ситуації; 5) приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності; 6) демонструвати виконання професійних завдань у стандартних та невизначених ситуаціях.

Як видно з таблиці, результати навчання віддзеркалюють знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання як основні компоненти пізнавальної сфери. Для успішного засвоєння складових когнітивної сфери необхідно формувати у студентів насамперед уміння розуміти та інтерпретувати вивчене, використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях, наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних завдань у сфері туризму. Важливим є також формування у студентів здатності оцінювати навчальний матеріал для досягнення конкретної мети.

В емоційній сфері важливими і необхідними для професійного становлення студента є уміння сприймати ним необхідну інформацію, виявляти інтерес до навчання, проявляти власні ціннісні орієнтації, самостійність і відповідальність у роботі та професійну повагу до етичних принципів, демонструвати позитивну професійну, соціальну та емоційну поведінку та ін.

Результатами навчання у психомоторній сфері є уміння імітувати, виконувати певні дії за допомогою інструкцій, точно виконувати окреслені завдання та розробляти свої власні варіанти їх виконання, координувати свої дії, приймати обґрунтовані дії і нести відповідальність за своє навчання, а у майбутньому – за результати своєї професійної діяльності.

Формулювання результатів навчання потребує наявності спеціалізованих навичок і може бути успішно здійснене лише командою

викладачів. Воно потребує покрокової роботи та вироблення чітких критеріїв сформульованих результатів [5].

З метою визначення кореляції компетентностей з результатами навчання розроблена матриця їх відповідності (див. табл.2).

Таблиця 2.

Матриця відповідності визначених стандартом результатів навчання та компетентностей

результати навчання	Компетентності																												
	інтегральна компетентність	Загальні компетентності												Спеціальні (фахові) компетентності															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
<i>Когнітивна сфера</i>																													
1	+	+																											
2				+								+	+																
3														+															
4				+												+	+												
5				+												+	+	+											
6	+			+								+				+	+												
7																													
8				+																									
9																													
<i>Афективна сфера</i>																													
10																													
11																													
12																													
13	+																												
14																													
<i>Психомоторна сфера</i>																													
15	+	+																											
16	+																												
17																													
18	+																												
19																													
20																													

В результаті аналізу складеної матриці встановлено, що переважна більшість результатів навчання і компетентностей корелює по багатьом позиціям. Наприклад, такий результат навчання в когнітивній сфері як уміння організувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на

основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій на основі дотримання стандартів якості і норм безпеки корелює з десятьма компетенціями, п'ять з яких загальні (здатність шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел; мати навички використання інформаційних та комунікативних технологій; навички міжособистісної взаємодії; уміння працювати автономно та в команді; здатність планувати та управляти власним часом) і п'ять – фахові (уміння застосовувати фахові знання на практиці; розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного); здатність використовувати в роботі туристичних підприємств інформаційні технології та офісну техніку; здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу; уміння працювати з документацією та здійснювати розрахункові операції суб'єктом туристичного бізнесу). А, наприклад, такий результат навчання як уміння визначати зміст базових понять з туризму та організації туристичного обслуговування, а також світоглядних та суміжних наук «працює» на формування у студентів лише п'яти компетентностей, серед яких загальними є такі як екологічність мислення та соціальна відповідальність; уміння дотримуватись норм здорового способу життя та впроваджувати їх у особистій та професійній діяльності, а фахові, зокрема, такі: знання і розуміння предметної області своєї професії; здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал; здатність діяти у правовому полі, керуватися нормами законодавства.

Встановлення кореляції між результатами навчання і компетентностями дасть можливість відібрати навчальні дисципліни, скласти навчальні і робочі навчальні плани та розробити навчальні і робочі навчальні програми з кожної дисципліни навчального плану.

Розроблення освітніх програм, згідно із методологією Тьюнінг, зорієнтована на студента. Ця методологія передбачає під час створення освітніх програм дотримуватися такої послідовності [9]:

1. Перевірка відповідності основним умовам.
2. Визначення профілю освітньої програми.
3. Опис мети програми та кінцевих результатів навчання.
4. Визначення загальних і фахових компетентностей.
5. Розробка навчального плану.
6. Розробка модулів і вибір методів викладання.
7. Визначення підходів до навчання і методів оцінювання.
8. Розробка системи оцінювання якості освітньої програми з метою її удосконалення.

Особливий акцент при розробленні освітніх програм підготовки бакалаврів і магістрів з туризму необхідно зробити на визначенні її доцільності. Це дасть можливість максимально наблизити профіль нової програми до

реальних потреб суспільства та ринку праці щодо підготовки кадрів для сфери туризму, збільшити можливості працевлаштування у майбутнього випускника.

Одним з важливих етапів проектування освітньої програми є визначення її профілю [5]. Профіль програми визначає характерні риси освітньої програми. Розроблення профілів є прерогативою кожного ВНЗ, забезпечує його автономію у виборі пріоритетів у підготовці фахівців з туризму і, водночас, підвищує його відповідальність за результати навчання студентів. При цьому визначені в стандарті загальні і фахові компетентності для туристичної предметної області повинні стати лише ключовими орієнтирами для створення й оцінки освітніх програм. У порівнянні з традиційними методами розроблення освітніх програм, програми, що орієнтовані на результати навчання, забезпечують значну гнучкість освітнього процесу. Тобто, в його основі повинно бути розуміння того, що різні траєкторії навчання можуть забезпечити порівняння результатів навчання, не порушуючи автономії ВНЗ та інших освітніх систем.

З метою реалізації освітньої програми і підвищення якості професійної підготовки студентів, необхідно намагатися створити у навчальному закладі професійно орієнтоване освітнє середовище. Воно націлене на здобуття студентом під керівництвом викладачів професійних знань на основі власних спостережень й узагальнень, з'ясування професійного значення об'єктів, що є предметом вивчення в кожній дисципліні, озброєє методами професійного зростання, усвідомленого сприйняття майбутніх професійних обов'язків [6]. Професійно орієнтоване освітнє середовище сприятиме також свідомому засвоєнню студентами змісту навчальних дисциплін, професії у цілому і наблизить до вимог, які ставляться до фахівців сучасним ринком туристичних послуг.

Висновки. Отже, в результаті проведеного аналізу встановлено, що новий підхід до стандартизації вищої освіти, у тому числі й туристичної, конструювання освітніх програм на основі компетентнісного і результативного навчання, сприятиме активізації і відповідальності роботи вищих навчальних закладів щодо науково-методичного забезпечення навчального процесу на засадах студентоцентризму, інноваційності, євроінтеграційності. Після розроблення Стандарту освітньої програми і профілю наступними кроками має бути перевірка збалансованості та реалістичності освітньої програми, а після її апробації – її моніторинг та удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Вищу освіту». [Електронний ресурс]. - Режим доступу zakon.rada.gov.ua/go/1556-18.
2. Національна рамка класифікацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>
3. Педагогіка туризму: навч. посіб. /за ред. В.К. Федорченка, Н.А. Фоменко, М.Л. Скрипник, В.К. Цехмістрової – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 296 с.

4. Скрипник М.І. Моделювання змісту професійної підготовки фахівців для сфери туризму / М.І. Скрипник // Вища шк.. – 2004. - № 1. – С. 81-87.
5. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ihed.org.ua/images/biblioteka/rozroblennya_osv_program_2014_tempus-office.pdf
6. Уварова Г.Ш. Модернізація змісту туристичної освіти / Г.Ш. Уварова // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. - К.: НАУ-друк, 2015 - С.289-295.
7. Черезова М.В. Зміст професійної туристичної освіти / М.В. Черезова – Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка, Серія: Педагогічні науки. Частина III, 2013. - №18 (277). – С.96-102.
8. Фоменко Н.А. Теоретико-методичні засади формування стандартів освіти у сфері туризму /Н.А. Фоменко – К.: дис. на здоб. наук. ступеня д. пед. наук, 2012. – 463 с.
9. TUNINGRUSSIA/ Ключевые ориентиры для разработки и реализации образовательных программ в предметной области «Туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://v4.udsu.ru/files/1305744081.pdf>